

ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ ΤΩΝ 'ΤΡΩΪΚΩΝ' ΤΟΥ Ι. ΤΖΕΤΖΗ

(Ο ΜΥΘΟΣ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΗΔΗ ΣΤΙΣ ΑΛΛΗΓΟΡΙΕΣ ΚΑΙ ΣΤΑ ΠΡΟ-
ΟΜΗΡΙΚΑ - ΣΧΕΤΙΚΗ ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ ΚΑΙ ΠΗΓΕΣ)*

Ξεκινώντας μιὰ γενικότερη διερεύνηση τοῦ μύθου τοῦ Παλαμήδη χρειάστηκε νὰ ξεκαθαρίσουμε πρώτα ὀρισμένα θέματα πηγῶν καὶ ἀλληλο-εξάρτησης ἔργων πολὺ νεώτερων, πού ὅμως συχνὰ μᾶς δίνουν μορφές τοῦ μύθου πληρέστερες ἀπὸ ὅ,τι οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς. Ἀπομονώνουμε ἐδῶ ὀρισμένες παρατηρήσεις μας στὴν τρωϊκὴ μυθολογία τοῦ βυζαντινοῦ ποιη-τῆ καὶ λόγιου Ἰωάννη Τζέτζη (12ος αἰ. μ.Χ.).

Τὸ ὑλικὸ τῶν Κυπρίων ὁ Τζέτζης τὸ πραγματεύεται ἀναλυτικὰ σὲ δυὸ ἔργα:

— «Ἀλληγορίαι Ἰλιάδος» (σύμβολο Α)

— «Ὀμηρικά» πρώτο μέρος: τὰ πρὸ τοῦ Ὀμήρου (σύμβολο ΠΟ)
Διαφορετικὴ στὸ καθένα εἶναι (α) ἡ πρόθεση τοῦ ποιητῆ ὅπως καὶ (β)
ἡ γλώσσα:

(α) Στις Ἀλληγορίες, καθὼς ὁ τίτλος τὸ φανερῶνει, σκοπὸ ἔχει νὰ ἄλληγορήσει τὸν Ὀμηρο, νὰ τὸν ἐρμηνεύσει, νὰ δώσει τὴν πραγμα-τικὴ, ὅπως πιστεύει, διάσταση τῶν ἐπικῶν στοιχείων. Αὐτὸ σημαίνει πὼς δὲ θὰ μείνει πάντα πιστὸς στὰ ὀμηρικὰ δεδομένα· τὸ δηλώνει ἄλ-λωστε καὶ ὁ ἴδιος: 935 κ.έ.

*καὶ τότε καὶ τὸν θάνατον ἔρω τοῦ Παλαμήδους
καὶ κόρης τὴν ἀφαίρεσιν καὶ μῆνιν Ἀχιλλέως,
καὶ πῶς ἐτέρως Ὀμηρος ταύτην τὴν μῆνιν γράφει.*

Ἀντίθετα στὰ Ὀμηρικά, ἡ πρόθεσή του νὰ συμπληρώσει μόνο¹ καὶ νὰ

* Εὐχαριστῶ θερμὰ τὸν καθηγητὴ μου κ. Φ. Κακριδῆ γιὰ τὴν πολύτιμη βοή-θειά του.

1. ΠΟ στ. 5-6:ἀρχὴν πολέμοιο κακοῖο, | τὸν νόος οὐκ ἐρέειεν Ὀμήρου
κυδαλίμιο. Πβ. καὶ Α στ. 938-940: Καὶ τότε παρελάσαντες τρίβους πολλοῖς ἀγνώ-
στους | πρὸς τὴν πλατεῖαν ἔλθωμεν Ὀμήρου λεωφόρον, | ἀμαξιτὸν βαδίζοντες τὴν
γνώριμον τοῖς πᾶσι.

ἀνανεώσει σὲ νέα γραφή τὸ ἐπικὸ κείμενο τὸν ὑποχρεώνει νὰ σεβαστεῖ τὶς ὁμηρικὲς παραλλαγές.

(β) Ἡ διαφορετικὴ ποιητικὴ πρόθεση ὀδηγεῖ τὸν ποιητὴ νὰ χρησιμοποιοῦν κάθε φορά διαφορετικὴ γλῶσσα. Στὶς Ἀλληγορίες προσπαθεῖ στὴ γλῶσσα τῆς ἐποχῆς του (δὲ θὰ μπορούσε διαφορετικὰ) νὰ ἀπλοποιήσῃ τὸν Ὅμηρο, νὰ τὸν κάνει προσιτὸ σὲ ὅλους: 32 κ.έ.

. καὶ γλώττης βακτηρία
πλήξας αὐτὸν (sc. βαθὸν ὠκεινὸν Ὅμηρον) τοῖς σύμπασι πορεύ-
σιμον ποιήσω,
καὶ βάθη τὰ ἀθέατα τούτου φανεῖται πᾶσιν.

Στὰ Ὅμηρικὰ, ἀντίθετα, ὅπου φιλοδοξεῖ νὰ μιμηθεῖ τὸ ἔπος προτιμᾷ νὰ χρησιμοποιήσῃ ἐπικὴ γλῶσσα.

Διαφορετικὴ ποιητικὴ πρόθεση καὶ διαφορετικὴ γλῶσσα ἐπηρεάζουν φυσικὰ καὶ τὴ μορφή πού παίρνουν στὰ δυὸ κείμενα οἱ μῦθοι. Μιὰ συγκριτικὴ μελέτη αὐτῶν τῶν κειμένων εἶναι λοιπὸν ἀπαραίτητη, ἂν θέλουμε τελικὰ νὰ ἀπομονώσουμε θέματα καὶ νὰ μελετήσουμε πηγές:

ΑΛΛΗΓΟΡΙΕΣ στ. 724-1136

ΠΡΟΟΜΗΡΙΚΑ στ. 257-406

A. 724-739 (πβ. κγ): Περιγραφή τοῦ Παλαμήδη

B. 856-862 (=α): Ἐπιδρομὴ Κύνου
Γ. 863-869: Ὅρκιο

Δ. 870-874 (=γ): Ἀχιλλέας+Παλαμήδης (γενικὸς χαρακτηρισμὸς τοῦ Παλαμήδη)

E. 875-880: Διομήδης — Κύνος

ΣΤ. 881-887: Αἴας — Τευθρανία

Z. 888-913 (πβ. ια): Ἀχιλλέας+Παλαμήδης (1. κυρίεψαν 23 πόλεις 2. ὀνόματα πόλεων 3. αἰχμαλωσία γυναικῶν).

H. 914-926 (πβ. ιβ): Βρισηίδα (ὁ Ἀχιλλέας τὴν αἰχμαλωτίζει, τὴν ἐρωτεύεται καὶ τὴν κρύβει).

Θ. 927-932 (βλ. K=ιε): Ὀδυσσεύς (συκοφαντεῖ τὸν Παλαμήδη ὡς ὑπεύθυνος γιὰ τὴν ἄστυα τῶν Ἀχιλλέων).

I. 933-955 (=ιγ): Περιγραφή αἰχμαλώτων γυναικῶν.

α. 257-259 (=B): Ἐπιδρομὴ Κύνου.
β. 260-263: Οἱ Ἕλληνες ἀποφασίζουν ἐπιδρομὲς στὰ περίχωρα.

γ. 264-267 (=Δ): Ἀχιλλέας+Παλαμήδης (γενικὸς χαρακτηρισμὸς τοῦ Παλαμήδη).

—

—

δ. 268-285 (=IΣΤ): Πόλεμος Τηλέφου.

ε. 286-296 (=IΓ): Ἐπαινος Παλαμήδη.

στ. 297-310 (πβ. IΒ): Ὀδυσσεύς (φύγος - αἰτία τῆς ἔχθρας του γιὰ τὸν Παλαμήδη).

ζ. 311-319 (=IΔ): Ὁ Παλαμήδης ἐρμηνεύει τὴν ἐκλειψή (ταξίδι).

ΙΑ. 956-960 (πβ. ιδ): Βρισηίδα (καθαίρεται ὁ Ἀχιλλέας, καταδικάζεται ὁ Παλαμήδης ἐξ αἰτίας τῆς).

ΙΒ. 961-967 (πβ. στ.): Ὀδυσσεύς (ψόγος - αἰτία τῆς ἔχθρας του γιὰ τὸν Παλαμήδη).

ΙΓ. 968-976 (=ε): Ἐπαινος Παλαμήδη.

ΙΔ. 977-987 (=ζ): Ὁ Παλαμήδης ἐρμηνεύει τὴν ἔκλειψη (Αὐλίδα).

ΙΕ. 988-996 (=η): Ἐπινοεῖ τὰ γράμματα καὶ τοὺς πεσσοὺς (ταξίδι).

ΙΣΤ. 997-1024 (=δ): Πόλεμος Τηλέφου.

ΙΖ. 1025-1052 (=θ): Ὁ Παλαμήδης βοηθᾷ τοὺς Ἕλληνες νὰ ἀποφύγουν τὸ λοιμὸ.

ΙΗ. 1053-1055 (=ι): Ὀδυσσεύς (σχεδιάζει ἐξόντωση τοῦ Παλαμήδη).

ΙΘ. 1056-1061: Ἀχιλλέας + Παλαμήδης (ἀνακεφαλαίωση τῶν Δ, Ζ).

Κ. 1062-1065 (=ιε) —βλ. καὶ Θ: Ὀδυσσεύς (συκοφαντεῖ τὸν Παλαμήδη στὸς βασιλεῖς).

ΚΑ. 1066-1073: Ἐπιφυλάξεις τῶν Ἑλλήνων ἀρχηγῶν γιὰ τὴ δολοφονία τοῦ Παλαμήδη.

ΚΒ. 1074-1089 (=ιστ): Σκευωρία κατὰ τοῦ Παλαμήδη.

ΚΓ. 1090 (=ιζ): Ἀποστολὴ πρεσβείας στὴ Λέσβο.

ΚΔ. 1091-1103 (=ιη): Μετάκληση τοῦ Παλαμήδη ἀπὸ τὴ Λέσβο.

ΚΕ. 1104-1107: Ὀδυσσεύς (καταφέρεται ἀνοιχτὰ ἐναντίον τοῦ Παλαμήδη).

ΚΣΤ. 1108-1115 (=ιθ): Σκοτώνουν τὸν Παλαμήδη — θρῆνος.

ΚΖ. 1116-118 (=κ): Ἀπαγόρευση τῆς ταφῆς του.

ΚΗ. 1119-1127 (=κα): Αἶας (θρηνεῖ γιὰ τὸν Παλαμήδη).

ΚΘ. 1128-1129 (πβ. κβ): Αἶας (ἐνταφιάζει τὸν Παλαμήδη - τόπος ταφῆς).

Λ. 1130-1131: Ἐκδίκηση τοῦ Νάυπλου.

ΛΑ. 1132-1136: Ἀχιλλέας (ὀργίζεται

ἡ. 320-322 (=ΙΗ): Ἐπινοεῖ τὰ γράμματα καὶ τοὺς πεσσοὺς (ταξίδι).

θ. 323-343 (=ΙΖ): Ὁ Παλαμήδης βοηθᾷ τοὺς Ἕλληνες νὰ ἀποφύγουν τὸ λοιμὸ.

ι. 344-345 (=ΙΗ): Ὀδυσσεύς (σχεδιάζει ἐξόντωση τοῦ Παλαμήδη).

ια. 346-349 (πβ. Ζ): Ἀχιλλέας + Παλαμήδης (κυρίεψαν 23 πόλεις, αἰχμαλώτισαν γυναῖκες).

ιβ. 350-351 (πβ. Η): Βρισηίδα (ὁ Ἀχιλλέας τὴν αἰχμαλωτίζει καὶ τὴν κρατᾷ κοντὰ του).

ιγ. 352-360 (=Ι): Περιγραφή αἰχμαλώτων γυναικῶν.

ιδ. 361-362 (πβ. ΙΑ): Βρισηίδα (οἱ Ἕλληνες ὀργίζονται ἐναντίον τοῦ Ἀχιλλέα ἐξ αἰτίας τῆς).

ιε. 363-366 (=Κ): Ὀδυσσεύς (συκοφαντεῖ τὸν Παλαμήδη στὸν Ἀγαμέμνονα).

—

ιστ. 367-371 (=ΚΒ): Σκευωρία κατὰ τοῦ Παλαμήδη.

ιζ. 372 (=ΚΓ): Ἀποστολὴ πρεσβείας στὴ Λέσβο.

ιη. 373-379 (=ΚΔ): Μετάκληση τοῦ Παλαμήδη ἀπὸ τὴ Λέσβο.

—

ιθ. 380-387 (=ΚΣΤ): Σκοτώνουν τὸν Παλαμήδη — θρῆνος.

κ. 388-389 (=ΚΖ): Ἀπαγόρευση τῆς ταφῆς του.

κα. 390-395 (=ΚΗ): Αἶας (θρηνεῖ γιὰ τὸν Παλαμήδη).

κβ. 396 (πβ. ΚΘ): Αἶας (ἐνταφιάζει τὸν Παλαμήδη).

—

κγ. 397-405 (πβ. Α): Περιγραφή τοῦ

για τὸ θάνατο τοῦ Παλαμῆδη)³.

Παλαμῆδη.

Πέρα ἀπὸ τὶς ἀντιστοιχίες στὸ πληροφοριακὸ μέρος παρατηροῦμε ὅτι καὶ ἡ δομὴ εἶναι βασικά ἢ ἴδια, μὲ ὀρισμένες ὅμως μετακινήσεις στὴ θεματικὴ σειρὰ, πού πρέπει νὰ ἐξηγηθοῦν :

Στὶς Α, ὅπου δὲ θεωρεῖ ὑποχρέωσή του νὰ μείνει πιστὸς στὸ ὀμηρικὸ κείμενο, ὁ Τζέτζης ἀκολουθεῖ τὴ βυζαντινὴ παράδοση¹ πού δίνει κεντρικὴ θέση στοὺς ἄρκους², τοὺς συνδέει ἄμεσα μὲ τὴν ὄργη τοῦ Ἀχιλλέα καὶ τοὺς χρησιμοποιοῖ γιὰ νὰ δικαιολογήσει τὶς ἐπιδρομὲς τῶν Ἀχαιῶν στὶς γύρω ἀπὸ τὴν Τροία πόλεις. Ἔτσι, μὲ ἀφορμὴ τὴν ἐπίθεση τοῦ Κύνου, πού εἶναι σύμμαχος τῶν Τρώων

*Ὅρκοι λοιπὸν ἐγένοντο πορθεῖν τὰς περιχώρους,
ὅτι, μηδὲν τι δυσχερὲς πρὸς τινα τούτων δρώντες,
ἐκ τούτων ἠδικήθησαν, κατάρξαντος τοῦ Κύνου.* (863-865)

Τὸ περιεχόμενο τῶν ὄρκων ὑποδηλώνεται λίγο πιὸ κάτω μὲ τὸ στίχο 869 :

Φρικώδεις ὄρκους θέμενοι μηδὲν παρυποκορύπτειν

Ὅρκίζονται δηλ. οἱ Ἀχαιοὶ πὼς δὲ θὰ κρύψουν τίποτα ἀπὸ τὰ λάφυρα τῶν ἐπιδρομῶν τους· οἱ στίχοι 880, 887, 912 δείχνουν ὅτι γινόταν κάθε φορὰ κοινὴ μοιρασιά.

Στὰ ΠΟ οἱ ὄρκοι δὲν ἔχουν ἰδιαίτερη βαρύτητα· δὲ συναντοῦμε παρὰ ἐλάχιστα ἴχνη τους, εὐκαιριακὰ (350 κ., 361 κ.). Ἀντίθετα, στὶς Α προτάσσονται οἱ ὄρκοι, γιὰτὶ ἀποτελοῦν κεντρικὸ θέμα πού γύρω του ὀργανώνεται ἡ διήγηση. Ἔτσι : 1. Ὅταν ὁ Τζέτζης διηγεῖται ὅτι ὁ Διομήδης κυρίεψε τὴν πόλη τοῦ Κύνου, αἰχμαλώτισε τὴν κόρη του Γλαύκη καὶ στὴ συνέχεια τὴν ἔδωσε γιὰ μοιρασιά μαζὶ μὲ τὰ ὑπόλοιπα λάφυρα (Ε), καὶ ὅτι ὁ Αἴας κυρίεψε τὴ Θράκη καὶ τὴν Τευθρανία, αἰχμαλώτισε τὴν κόρη τοῦ Τεϋθραντα Τέκμησσα καὶ πάντα μέσον τοῦ στρατοῦ παρέθετο καὶ οὗτος (ΣΤ), σκοπὸ ἔχει νὰ ὑπογραμμίσει τὴν ἀντίθεση τῆς συμπεριφορᾶς τους στὸ θέμα τῶν ὄρκων μὲ τὴ συμπεριφορὰ τοῦ Ἀχιλλέα. 2. Γιὰ τὸν ἴδιο λόγο ἀναφέρει στὴ συνέχεια ὁ ποιητὴς καὶ πάλι τὴν ἐκ-

1. Μαλάλας· βλ. καὶ πιὸ κάτω σ. 412. Ἡ παράδοση αὐτὴ ξεκινᾷ πιθανότατα τὸ 2ο μὲ 3ο αἰ. μ. Χ. ἀπὸ τὸ Δίκτη (2.12-13). Τὴν ἐξάρτηση τοῦ Τζέτζη ἀπὸ τὸν Μαλάλα τὴ διαπιστώσε καὶ ὁ E. Patzig στὸ ἄρθρο του «Malalas und Tzetzes» BZ 10 (1901) σ. 385-393.

2. Ὅτι τὸ θέμα τῶν ὄρκων ἀποτελεῖ ἐπανάληψη τῶν ὄρκων τοῦ Τυνδάρεω δὲν θὰ μᾶς ἀπασχολήσει ἐδῶ.

3. Τὸ θέμα τῆς «ὄργης τοῦ Ἀχιλλέα» δὲν ὑπάρχει στὰ ΠΟ. Τὸ συναντᾶμε στὴν ἀρχὴ τῶν Ὀμηρικῶν ὡς σύνδεσμο μὲ τὰ προηγούμενα.

στρατεία Ἀχιλλέα - Παλαμήδη στὰ περίχωρα τῆς Τροίας (Ζ πβ. ια), πού ἀποτελεῖ προϋπόθεση γιά νά ἐκδηλωθεῖ ἡ ἀνάρμοστη συμπεριφορὰ τοῦ πρώτου. 3. Ἡ παραβίαση τῶν ὄρκων ἀπὸ τὸν Ἀχιλλέα (Η πβ. ιβ), πού ἐρωτεύεται τὴν αἰχμάλωτη Βρισηΐδα καὶ τὴν κρατᾶει γιά τὸν ἑαυτό του, ἀντὶ νά τὴν παραδώσει μαζί με τὰ ὑπόλοιπα λάφυρα, ἐξυπηρετεῖ μιὰ ἀκόμα σκοπιμότητα: με αὐτὴ τὴν ἀφορμὴ ὁ Ὀδυσσεύς ἐπεμβαίνει ἐναντίον του καὶ ἐναντίον τοῦ Παλαμήδη, πράγμα πού χρησιμοποιεῖται ὡς εἰσαγωγὴ στὸ σχετικὸ μῦθο (Θ — βλ. καὶ Κ).

Στὰ ΠΟ, ἐξ αἰτίας τῆς μικρῆς σημασίας πού ἔχουν οἱ ὄρκοι, ἐξασθενίζουν καὶ τὰ σχετικὰ με αὐτοὺς θέματα. Ἐτσι ἡ δράση τοῦ Διομήδη καὶ τοῦ Αἴαντα παραλείπεται ὁλότελα, ἐνῶ οἱ ἐξορμήσεις Ἀχιλλέα - Παλαμήδη καὶ ἡ κατακράτηση τῆς Βρισηΐδας δίνονται χωρὶς ἔμφαση, ὡς στοιχεῖα μόνο πού προωθοῦν τὴν ἐξέλιξη τοῦ μῦθου.

Εὐκόλα καταλαβαίνουμε καὶ τὴ διαφορετικὴ θέση πού ἔχει ὁ πόλεμος τοῦ Τηλέφου (ΙΣΤ = δ) σὲ καθένα ἀπὸ τὰ δυὸ ἔργα. Στὶς Α ὁ Τζέτζης τὸν ἐντάσσει στὸν κατάλογο τῶν ἐπιτυχιῶν τοῦ Παλαμήδη γιά νά συνδεθεῖ χρονικὰ τὸ ἐπεισόδιο με τοὺς λύκους, πού ἀκολουθεῖ. Στὰ ΠΟ χωρὶς νά ἔχει χάσει τὴ λειτουργία του αὐτὴ προηγεῖται, γιά νά θεωρηθεῖ προέκταση τῆς δραστηριότητος τοῦ Ἀχιλλέα καὶ τοῦ Παλαμήδη καὶ νά καλυφτεῖ με αὐτὸ τὸν τρόπο τὸ κενὸ πού ἀφήνει ἡ παράλειψη τῆς δράσης τοῦ Διομήδη καὶ τοῦ Αἴαντα.

Ὅλες αὐτὲς οἱ παρατηρήσεις ὀδηγοῦν στὴ διαπίστωση ὅτι ὁ Τζέτζης δὲ γράφει συνειρμικά, ὅπως συχνὰ νομίζουμε, ἀλλὰ με βάση ἕνα προκαθορισμένο σχέδιο. Ὁργανώνει τὴ διήγησή του χρησιμοποιώντας τοὺς συνηθισμένους τρόπους τῆς διηγηματικῆς πορείας με μαστοριά καὶ σὲ ἀξιοπρόσεχτη ποικιλία. Δίνουμε μερικὰ παραδείγματα:

(α) Ἐπαναφορὰ ὕστερα ἀπὸ παρέκβαση:

850 ... ὡς πρὸς τὴν Τροίαν προσδραμὸν κλείει τὰς ταύτης πύλας

[851-855: θάνατος Λαοδάμειας]

856 Οἱ Ἕλληνες, τῶν Τρώων δὲ κλεισθέντων ἐν τῇ Τροίᾳ

(β) Ἀνασύνδεση με προηγούμενα (βλ. κχι 956, 1026):

888 ὁ δ' Ἀχιλεὺς, ὡς ἔφημεν, μετὰ τοῦ Παλαμήδους (πβ. 1059)

(γ) Ἀνακεφαλαίωση / μετάβαση (βλ. καὶ 1095, 1104)

892 Αἱ πόλεις δ' ἄσπερ Ἀχιλεὺς εἶλε σὸν Παλαμήδει
κατὰ ῥητὸν ὑπάρχουσι τάσδ' ἔχουσαι τὰς κλήσεις·

899 Ταύτας κατέσχεν Ἀχιλεὺς πόλεις σὸν Παλαμήδει
τῷ σοφωτάτῳ Εὐβοεῖ καὶ στρατηγικωτάτῳ... (πβ. 1058)

(δ) Προεξαγγελία / σύνδεση:

933 Ἀλλὰ σοι πρῶτον φθέγγομαι καὶ τὰς μορφὰς τὰς τούτων
τῶν αἰχμαλώτων γυναικῶν, ὧν εἶπον ἀνωτέρω·

καὶ τότε καὶ τὸν θάνατον ἐρῶ τοῦ Παλαμῆδους

(ε) Λογικὲς συνδέσεις:

Χρονικὲς:

866 Καὶ τότε τεύξαντες σκηρὰς...

997 Ἐπει δὲ καὶ κατήρξαντο...

1025 Ὡς δὲ μετὰ τὸν πόλεμον...

αιτιολογικὲς/συμπερασματικὲς:

965 Καὶ γὰρ ἐρίζων πρὸς αὐτόν...

863 Ὅρκοι λοιπὸν ἐγίνοντο...

1056 Ὡς γὰρ μετὰ τὸν πόλεμον...

1074 Καὶ δὴ τινα κρατήσαντες...

ἀντιθετικὲς:

867 οἱ μὲν αὐτοῦ παρέμενον... ~ 868 ἄλλοι δὲ τὰ περιχώρα...

875 Καὶ Διομήδης μὲν πορθεῖ... ~ 881 Αἴας ὁ μέγας δὲ πορθεῖ... ~

~ 888 ὁ δ' Ἀχιλεὺς... εἴκοσι τρεῖς ἐπόρθησε...*

Διαφορὲς:

987 Πρῶτον... ~ 988 Δεύτερον...

926 Ἔδοξε πᾶσι τοῦ λοιποῦ... ~ 927 Ὁ Ὀδυσσεὺς ἀνήπτε δέ...

1052 καὶ ὡς θεὸν οἱ σύμπαντες... ~ 1053 Ὁ Ὀδυσσεὺς, δέ...

Βλέπουμε ὅτι ὁ Τζέτζης, ἂν καὶ βρισκόμαστε σὲ διηγηματικὸ μέρος, δὲν δουλεύει παρατακτικὰ μεταβαίνοντας ἀπὸ τὸ ἓνα θέμα στὸ ἄλλο καὶ ἀκολουθώντας χρονικὴ μόνον σειρὰ, ἀλλὰ συνδέει, μὲ ἐπανάληψη λέξεων, στίχων, ἀκόμα καὶ μὲ ἀναφορὲς σὲ προηγούμενα γεγονότα, λογικὰ τὰ ἐπὶ μέρους θέματα.

Παρακολουθήσαμε ὡς ἐδῶ σύντομα τὴν ἐξέλιξη τοῦ μύθου σὲ δυὸ διαφορετικὰ κείμενα μὲ κοινὸ ὅμως συγγραφέα καὶ κοινὸ περιεχόμενο. Φυσικὸ εἶναι νὰ μᾶς ἀπασχολήσει τώρα τὸ θέμα τῆς χρονικῆς τους προτεραιότητας. Ἡ χρονολόγηση τῶν ἔργων τοῦ Τζέτζη δὲν ἔχει ἀκόμα ξεκαθαριστεῖ. Γιὰ νὰ μελετήσουμε λοιπὸν τὴν ἐξάρτηση τοῦ ἑνὸς ἀπὸ τὸ ἄλλο, πρέπει νὰ στηριχτοῦμε ἀποκλειστικὰ στὶς ἐσωτερικὲς ἐνδείξεις, ὁμοιότητες καὶ διαφορὲς. Ὅλες ὀδηγοῦν νὰ παραδεχτοῦμε τὴν προτεραιότητα τῶν Ἀλληγοριῶν:

(1) Ἀποδεικτικὴ, νομίζουμε, ἀξία ἔχει ἡ σύγκριση τῶν Α καὶ ΠΟ στὸ θέμα τῆς διαβολῆς τοῦ Παλαμῆδη (KB = ιστ) μὲ βάση τὸ Σχόλιο στὸν Ὁρέστη τοῦ Εὐριπίδη στ. 432: τὰ ἐσωτερικὰ στοιχεῖα, ὁμοιότητες στὶς πληροφορίες καὶ τὴν ἔκφραση μὲ τὸ κείμενο τοῦ Τζέτζη, μᾶς ἐπι-

* Πρόσθετο στὰ χωρία αὐτὰ ὀργανωτικὸ στοιχεῖο ἡ ἐπανάληψη τοῦ σημαντικοῦ ῥήματος πορθεῖ, ποὺ ξεκινᾷ ἀπὸ τὸ στίχο-κλειδί 863: Ὅρκοι λοιπὸν ἐγίνοντο πορθεῖν τὰς περιχώρους. Πβ. ἀκόμα: 868 ἐξεπόρθουν, 870 ἐξεπόρθει, 875, 881 πορθεῖ, 891 ἐπόρθησε, 914 πορθήσας, καὶ τὶς ἀνασυνδέσεις, 997: Ἐπει δὲ καὶ κατήρξαντο πορθεῖν τὰς περιχώρους καὶ 1057: σὺν Ἀχιλεῖ τὸ δεύτερον ἐπόρθει τὰ τῶν Τρώων...

τρέπουν νά θεωρήσουμε τὸ Σχόλιο ὡς πηγή του*, ὅταν μάλιστα εἶναι γνωστὸ πὼς ὁ βυζαντινὸς συγγραφέας γνωρίζει καὶ χρησιμοποιεῖ ἀρχαῖα σχόλια :

(α) Σχόλιο στ. 432

Λαβόντες γὰρ Φρύγα ἀιχμάλωτον χρυσίον κομίζοντα Σαρπηδόνη ἠγάκασαν γράφαι Φρυγίοις γράμμασι περὶ προδοσίας ὡς παρὰ Πριάμου πρὸς Παλαμήδην. Καὶ τοῦτον μὲν φονεύουσι, θεράποντα δὲ Παλαμήδους πείθουσι χρήμασιν ἅμα τοῖς Τρωϊκοῖς χρήμασι καὶ τὸ γραφὲν πινάκιον ὑπὸ τὴν κλίνην θέσθαι Παλαμήδους.

(β) ᾽Αλληγορίες στ. 1074-1089

Καὶ δὴ τινα κρατήσαντες ἄνθρωπον ἐκ τῶν Τρώων τῷ Σαρπηδόνη χρήματα κομίζοντα πρὸς Τροίαν, πείθουσι γράφαι Τρωϊκὰ γράμματα πρὸς χαρτίον ὡς ἐκ Πριάμου πρὸς αὐτὸν τάχα τὸν Παλαμήδην, καὶ τὸν μὲν ἄνθρωπον αὐτὸν ἀπέσφαξαν εὐθέως, ὁμόσαντες ἐλεύθερον, ἂν γράψῃ, καταλείψει, τὰ χρήματα δ' ἀφείλοντο καὶ χάρτην τὸν γραφέντα καὶ τὸν μὲν χάρτην πρὸς τινα δοῦλον τοῦ Παλαμήδους,

δεδώκασιν, καὶ χρήματα βραχύτατα, εἰπόντες·

Καὶ δοῦλος μὲν ὁ δόλιος οὗτος τοῦ Παλαμήδους ἐπὶ τὴν κλίνην ἔθετο τοῦ δόλου τὸ χαρτίον·

(γ) Προομηρικὰ στ. 368-371

καὶ δὴ Τρῶα κατέσχεθον, ᾧ περ εἶπον γράφαι,
ὅσσα κεν ἂν Πριάμος Παλαμήδει γράφαι φιλοῦντι.
Αὐτὰρ ἐπεὶ γράφαν, Παλαμήδεος εὐνὴ ἔθεντο,
δμῶα δολώσαντες δώροις Παλαμήδεος ἔσθλοῦ,

Διαπιστώνουμε πὼς ἡ ἐξάρτηση ἀνάμεσα στὰ τρία κείμενα ἀκολουθεῖ τὸ σχῆμα Σχόλιο > Α > ΠΟ. Πέρα ἀπὸ τὴν ὀλοφάνερη ὁμοιότητα στὶς πληροφορίες τοῦ δευτέρου κειμένου μὲ τὸ πρῶτο καὶ τοῦ τρίτου μὲ τὸ δεῦτερο μᾶς πείθουν γι' αὐτὸ οἱ φραστικὲς ἐπαφές ἀνάμεσα στὰ ΠΟ καὶ τὶς Α. Δὲ συμβαίνει ὅμως τὸ ἴδιο ἀνάμεσα στὰ ΠΟ καὶ στὸ Σχόλιο. Καὶ μόνον ἡ χρῆση τοῦ καὶ δὴ, ποῦ στὶς Α ἀπαντᾷ ἀκόμα πέντε φορές ἐνῶ στὰ ΠΟ χρησιμοποιεῖται μόνον ἐδῶ (σὲ ὅλα τὰ ᾽Ομηρικὰ ἀπαντᾷ ἀκόμα μιὰ φορά, στὰ Μεθομηρικὰ ὅτι στ. 631) χωρὶς νά ὑπάρχει στὴν ἀρχικὴ πηγή, ἀποδεικνύει οὐσιαστικὰ ὅτι προηγοῦνται οἱ ᾽Αλληγορίες.

(2) Σὲ ἀνάλογο ἀποτέλεσμα ὁδηγεῖ καὶ ἡ μελέτη τῶν ἄλλων πηγῶν. Μιὰ σύγκριση π.χ. τῆς περιγραφῆς τῆς Βρισηίδας, ὅπως μᾶς τὴ δίνουν ὁ Μαλάλας, οἱ Α καὶ τὰ ΠΟ, δείχνει ὅτι οἱ Α κι ὅχι τὰ ΠΟ βρίσκονται πιὸ κοντὰ στὸν ἱστορικὸ.

* Ἡ λεπτομέρεια τῆς ὑπόσχεσης τῶν συνωμοτῶν νά ἐλευθερώσουν τὸν ἀιχμάλωτο, ἂν τοὺς κάνει τὸ χατίρι, μπορεῖ νά θεωρηθεῖ ὡς λογικὸ συμπλήρωμα τοῦ Τζέτζη, ἀφοῦ ὁ Φρύγας πρέπει τελικὰ νά πεθάνει γιὰ νά βρεθεῖ πάνω στὸ πτώμα του ἡ ἐπιστολή.

<i>Μαλάλας (5,42 A Dindorf)</i>	<i>Ἀλληγορίες στ. 953-955</i>	<i>Προομηρικά στ. 356-358</i>
μακρῆ	μακρὰ	μακρὰ
λευκῆ	λευκῆ	λευκῆ
καλλίμαστος	καλλίμαστος	καλλίμαστος
εὐστολος	εὐστολος	εὐστολος
σύνοφρος	ὄφρῶς συνδεδεμένη	σύνοφρος
εὐρινος	εὐριν	εὐρις
μεγαλόφθαλμος	—	—
κεχλολαϊσμένα ἔχουσα	κεχλοῖσμενοβλέφαρος	—
βλέφαρα		
οὐλόθριξ	οὐλόθριξ	οὐλοέθειρος
ὀπισθοκόμος	—	—
φιλόγελως	φιλόγελως	φαιδρὸν μειδιῶσα
—	καλλιπάρηος	καλλιπάρηος
οὐσα ἐνιαυτῶν κα'	εἴκοσι χρόνων καὶ ἐνὸς	εἰκοσάτου πρώτου δὲ χρό-
—	οὐσα τὴν ἡλικίαν	νου τότε τὴνδε εὐσαν
	μελάνθριξ	μελανόθριξ

Εἶναι φανερὸ πὼς τὰ ΠΟ συμφωνοῦν — τὸ ἐπίθετο *κεχλοῖσμενοβλέφαρος* παραλείπεται γιὰ καθαρὰ μετρικούς λόγους — σχεδὸν ἀπόλυτα μὲ τις Α, τὶς ὁποῖες ἀκολουθοῦν στὶς ἀποκλίσεις τους ἀπὸ τὸ κείμενο τοῦ Μαλάλα (π.χ. τὸ ἐπίθετο *μεγαλόφθαλμος*, ποὺ λείπει ἀπὸ τις Α, δὲν ὑπάρχει καὶ στὰ ΠΟ, ἐνῶ τὸ *καλλιπάρηος*, ποὺ προστίθεται στὶς Α, τὸ συναντᾶμε καὶ στὰ ΠΟ). Κάποιες ὁμοιότητες ἀνάμεσα στὸν Μαλάλα καὶ στὰ ΠΟ μὲ διαφορὰ ἀπὸ τις Α (π.χ. τὸ ἐπίθετο *σύνοφρος*) ἐξηγοῦνται ἀπὸ τὴ μετρικὴ μορφή τῶν λέξεων ποὺ χρησιμοποιοῦνται: τὸ *ὄφρῶς συνδεδεμένη* δὲν προσαρμόζεται στὸ δακτυλικὸ ἐξάμετρο τῶν ΠΟ καὶ ὑποχρεώνει τὸν Τζέτζη νὰ ξαναγυρίσει στὸ ἐπίθετο τοῦ Μαλάλα.

(3) Καὶ γενικότερα ἡ συγκριτικὴ μελέτη τῶν συγκεκριμένων πληροφοριῶν τῶν Α καὶ ΠΟ ἐπιτρέπει νὰ θεωρήσουμε προγενέστερες τις Α· ἐδῶ συναντᾶμε τὶς περισσότερες καὶ πληρέστερες πληροφορίες, καθὼς καὶ ἡ γνωστὴ διαφορὰ τῆς ποιητικῆς πρόθεσης δικαιολογεῖ στὶς Α μιὰ λεπτομερέστερη ἐπεξεργασία τοῦ μύθου. Πολλὲς ἀπὸ τὶς πληροφορίες τῶν Α δὲν ὑπάρχουν στὰ ΠΟ, πράγμα ποὺ πολὺ λίγες φορές συμβαίνει καὶ ἀντίστροφα. Ἀπὸ τὶς ἐλάχιστες ἀποκλειστικὲς πληροφορίες τῶν ΠΟ καμιὰ σχεδὸν δὲν ἀπηχεῖ πηγὲς ποὺ βρίσκονται πέρα ἀπὸ τις Α.

Ὅλα ὀδηγοῦν στὴ σίγουρη, νομίζουμε, διαπίστωση ὅτι οἱ Α ἔχουν συντεθεῖ μὲ βάση κάποια ἄλλη ἢ κάποιες ἄλλες πηγὲς γιὰ νὰ ἀποτελέσουν κατόπι πρότυπο γιὰ τὴ σύνθεση τῶν ΠΟ¹.

1. Τὸ συμπέρασμά μας αὐτὸ δείχνει πόσο ἄδικο ἔχουν οἱ ἐρευνητὲς σὰν τὸν J. A. Hartung «Euripides restitutus» τόμος 2, Hamburg 184.3-44 σ. 250-264, τὸν

Πιστεύοντας στήν προτεραιότητα τών Α μπορούμε ἀπό δῶ καί μπρός στή μυθολογική μας έρευνα νά ἀποκλείσουμε τά ΠΟ. Τό πρόβλημα περιορίζεται τώρα στή μελέτη τών πηγῶν πού χρησιμοποιήσε ὁ Τζέτζης γιά νά συνθέσει τίς Ἀλληγορίες. Στήν έρευνητική μας προσπάθεια ἐντοπίσαμε τίς παρακάτω, ἀδιαμφισβήτητες πιστεύουμε, ἐξαρτήσεις¹.

Β,Γ,Ε,ΣΤ,Α₃,Η,Ι (βλ. παραπάνω σ. 414), ΙΑ : <Μαλάλας (Χρονογραφία 5,40Β-5,42C Dindorf), Θ (βλ. καί Κ) : <Φιλόστρατος («Ἡρωϊκός» Χ, 6 σ. 180· 26-32, 181.1-4 Kayser), ΙΖ,ΙΗ <Φιλ. (Ἡρ. Χ, 4-5 σ. 178. 29-32, 179, 180.1-3), ΚΑ <Φιλ. (Ἡρ. Χ, 6 σ. 181-4-6), ΚΓ <Φιλ. (Ἡρ. Χ, 7 σ. 181· 15-16), ΚΔ - ΚΗ <Φιλ. (Ἡρ. Χ, 7 σ. 181· 27-32, 182.1-5) ΚΘ <Φιλ. (Ἡρ. Χ, 11 σ. 184.19-27), ΛΑ <Φιλ. (Ἡρ. Χ, 8 σ. 182.17-32) ΚΒ <Σχόλιο στὸν Ὁρέστη τοῦ Εὐριπίδη στ. 432, ΙΔ <Φιλ. (Ἡρ. Χ, 2 σ. 177.15-22).

Ἀκολουθώντας τὴν ἴδια μέθοδο πού χρησιμοποιήσαμε γιά νά ἀποδείξουμε τὴν ἀποκλειστικὴ ἐξάρτηση τών ΠΟ ἀπὸ τίς Α, καταλήξαμε στὸ συμπέρασμα ὅτι οἱ παραπάνω πηγές — ἂν ἐξαιρέσουμε βέβαια ὅσες θεωρήσαμε μόνο ἑπιφανῆς — ἀποτελοῦν πηγές ἀποκλειστικές. Φάνηκε

F. Jouan «Euripide et les legendes des chants Cypriens», Paris 1966 σ. 339-363 καί κυρίως ἡ Szarmach, Eos (63) 1975 σ. 249-271 ὅταν, συζητώντας ἀναλυτικὰ τὸ μῦθο τοῦ Παλαμήδη, ἀντλοῦν τίς πληροφορίες τους καί παραπέμπουν στὰ Ὀμηρικὰ τοῦ Τζέτζη — πού τοὺς εἶναι οικειότερα — κι ὄχι στὶς Ἀλληγορίες. Ὅταν μάλιστα ἡ τελευταία ἐρευνητριά ἀναφέρεται στὸν μονόλογο πρὶν ἀπὸ τὴν ἐκτέλεση τοῦ Παλαμήδη (σ. 268), σημειώνει : ...έλεῶ σε, ἀλήθεια, σὺ γὰρ ἐμοῦ προαπόλωλας. Ἡ ἐπανάληψη τῆς ἴδιας ἔκφρασης μὲ τὴ μορφή ἐξαμέτρου μέσα στὰ *Antehomerica* τοῦ Τζέτζη (στ. 385) φαίνεται νά δείχνει ὅτι οἱ δυὸ συγγραφεῖς (δηλ. ὁ Φιλόστρατος καί ὁ Τζέτζης) εἶχαν ἀνατρέξει σὲ μιὰ κοινὴ πηγὴ, πάνω στὴ βάση τῆς ὁποίας μπόρεσε νά ἀποκατασταθεῖ ὁ Παλαμήδης τοῦ Εὐριπίδη... Ὁ συλλογισμὸς αὐτὸς δὲν ὀλοκληρώνεται ὅσο ἡ Szarmach δὲ λαβαίνει ὑπόψη της ὅτι ἀνάμεσα στὸν Φιλόστρατο καί στὰ Ὀμηρικὰ μεσολαβοῦν οἱ Ἀλληγορίες, πού αὐτές, ὅπως θὰ δείξουμε στὴ συνέχεια, ἔχουν ἄμεση πηγὴ τὸν Φιλόστρατο. Ἡδη στὶς Α ὁ Τζέτζης ἔχει χρησιμοποιήσει ἑπιφανῆς τὸν Φιλόστρατο τὴν ἔκφραση «χαῖρε, ἀλήθεια κλεινὴ προεσθνήκεις γάρ μου». Στὸ ἴδιο σημεῖο τών ΠΟ ὁ Τζέτζης θυμᾶται (ἀπὸ τὸν Φιλόστρατο καί πάλι !) τὴν ἐξάμετρο ἔκφραση καί τὴ χρησιμοποιεῖ. Ὁ ἴδιος ὁ Φιλόστρατος μπορεῖ νά τὴ γνῶριζε ἀπὸ συγκεκριμένο ἔργο ἢ καί ἀπὸ προφορικὴ παράδοση ὡς σημαδιακὴ καί πετυχημένη ἔκφραση.

1. Σημειώνουμε καί ὀρισμένες πιθανῆς πηγές, πού περιέχουν ἀνάλογες μὲ τίς Α πληροφορίες χωρὶς νά μπορεῖ νά ἀποδειχθεῖ ἡ ἄμεση ἐξάρτηση τοῦ Τζέτζη ἀπὸ συγκεκριμένα χωρία τους. Τίς ἴδιες πληροφορίες ὁ Τζέτζης θὰ μπόρουσε βέβαια νά τις ἀντλήσει καί ἀπὸ ἔργα ἄλλα πού γιά μᾶς εἶναι χαμένα : Ζ₁ <Φιλ. (Ἡρ. ΧΙΧ, 6 σ. 200.27-28), Ι 328-329 <Κρίντος Σμυρναῖος 4, 150-151 καί 14, 128-129, ΙΓ, ΙΕ <Φιλ. (Ἡρ. Χ, 1 σ. 176· 25-32 — Χ, 2 σ. 177.1-7), Αἰσχ. ἀπ. 182Ν², Σοφ. ἀπ. 399Ν², Ἀλκιδάμαντα Ὀδυσσεῆς § 5, Πλίνιος Ν. Η. 7.56,202, Ἀριστείδης 46.328 Γοργία «Παλαμήδης» § 30, Πausανίας 2.3,20 κ.ἄ., ΙΣΤ <Φιλ. (Ἡρ. σ. 156-160).

αυτό, ἄλλωστε, ἀπὸ τὰ παραδείγματα ποῦ δώσαμε παραπάνω. Ἐνα ἀκόμα παράδειγμα θὰ δώσουμε γιὰ νὰ φανεῖ ἡ ἐξάρτηση τοῦ Τζέτζη ἀπὸ τὴν κυριότερη πηγὴ του, τὸν Φιλόστρατο*, σὲ ἕνα ἀπὸ τὰ ἐπεισόδια ποῦ παρουσιάζουν ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον, καθὼς ὁ Φιλόστρατος καὶ ὁ Τζέτζης ἀποτελοῦν γι' αὐτὸ τὴ μοναδικὴ μαρτυρία:

Ἑρωϊκὸς (X, 4)

Ἀλληγορίες (στ. 1025-1055)

(Α) Λύκοι καταβαίνοντες ἐκ τῆς Ἰδης ἐσίνοντο τὰ κρεοφόρα παιδάρια καὶ τῶν ὑποσυγίων τὰ περὶ τὰς σκηνάς.
(Β) Ὁ μὲν δὴ Ὀδυσσεὺς ἐκέλευσεν ἀραμένους τόξα καὶ ἀκόντια φοιτᾶν ἐς τὴν Ἰδην ἐπὶ τοὺς λύκους, (Γ) ὁ δὲ Παλαμήδης «ὦ Ὀδυσσεῦ», ἔφη «τοὺς λύκους ὁ Ἀπόλλων προοίμιον λοιμοῦ ποιῆται... Καὶ ἡμεῖς δὲ, ὦ ἄνδρες Ἕλληνες, ἐπιμελώμεθα ἡμῶν αὐτῶν· δεῖ δὲ τοῖς φυλαττομένοις τὰ λοιμώδη διαίτης καὶ κινήσεων συντόνων. Ἱατρικῆς μὲν γὰρ οὐχ ἠγάμην, σοφία δὲ καταληπτὰ ἅπαντα». (Δ) Καὶ εἰπὼν ταῦτα τὴν μὲν τῶν κρεῶν ἀγορὰν ἐπέσχε καὶ τὰ στρατιωτικὰ τῶν σιτίων ἐκέλευσε παραιτήσασθαι, τραγήμασι δὲ καὶ λαχάνοις ἀργίοις διήγε τὸν στρατὸν πειθόμενοις αὐτῷ καὶ πᾶν τὸ ἐκ Παλαμήδους

Ὡς δὲ μετὰ τὸν πόλεμον τοῦτον τὸν τοῦ Τηλέφου, μόλις νικήσαντες Μυσοὺς, ὡς εἶπον ἄνωτέρω, πρὸς τὸ στρατόπεδον αὐτῶν οἱ Ἕλληνες κατήλθον,
(α) λύκοι ποθὲν ἐρχόμενοι πρὸς τὰς σκηνάς Ἑλλήνων, ἐκ μέσου πάντων ἤρπαζον ἀνθρώπους τε καὶ κτήνη·
(β) ὁ Ὀδυσσεὺς ἐρίζων δὲ τάχα τῷ Παλαμῆδει καὶ θέλων ὄφελος ποιεῖν, ὡς ὁ σοφὸς ἐκεῖνος, λαβὼν τοξότας περισσοὺς ἐχώρει πρὸς τὰ ὄρη ὡς ἂν τοξεύων φθειρεῖ τὸ γένος τὸ τῶν λύκων.
(γ) Ὁ Παλαμήδης δὲ σοφὸς ἐν ἅπασιν ὑπάρχων, καὶ τὴν τσαύτην πρὸς αὐτοὺς λύκων ἀνασχυντίαν σημείον εἶναι λοιμικῆς καλῶς ὑπονόησας, γελῶν ἐλάλει πρὸς αὐτὸν τότε τὸν Ὀδυσσεῖα·
«Τί μετὰ τόξων, Ὀδυσσεῦ, σφάττει τὸς λύκους σπεύδεις;»

νόσημα μέγα λοιμικὸν ἄρτι γενέσθαι μέλλει.
(δ) Ἄν καταλείψῃς τοιγαροῦν τόξα καὶ τοὺς τοξότας, ἂν παρεάσῃς καὶ αὐτὴν νῦν τῶν κρεῶν τὴν βρώσιν, καὶ τρωγεῖν ἄρξη λάχανα, πεισθεῖς ἐμοῦ τοῖς λόγοις, φλεβοτομίαις χρῆσις δὲ καὶ πλέοις ἐν θαλάσῃ, φανήσῃ φρονιμώτερος, καὶ λύκους ἀναρρήσει, τὴν λοιμικὴν τὴν μέλλουσαν ἄρτι γενέσθαι νόσον». Ὅπως εἰπόντος τοῦ ἀνδρός, πάντες ἐποίησαν οὕτως,
(ε) καί, πανταχοῦ μετὰ μικρὸν τῆς νόσου γενομένης, ἄνοσον πᾶν τὸ στρατεύμα διέβη τῶν Ἑλλήνων,
(στ) —, (ζ) καὶ ὡς θεὸν οἱ σύμπαντες εἶχον τὸν Παλαμήδην.
Ὁ Ὀδυσσεὺς δὲ τὸν θυμὸν αὔξων καὶ τὴν καρδίαν, αἰετὸν θάνατον αὐτοῦ παντοίως

* Τὴν ἀποψὴ μας αὐτὴ ἐνισχύει καὶ τὸ γεγονός ὅτι ὁ Τζέτζης ξέρει τὸ Φιλόστρατο καὶ τὸν ἀναφέρει σὲ ἄλλα του ἔργα ὀνομαστικά: Σχόλια στὴν Ἀλεξάνδρα τοῦ Λυκάφρονα στ. 386, Σχόλια στὴν Ἐξήγησι στὴν Ἰλιάδα 11.12,13, Ἀλληγορίες στὴν Ἰλιάδα Π στ. 139. Ἰδιαίτερα γιὰ τὸν Ἑρωϊκὸ βλ. Σχόλια στὴν Ἐξήγησι στὴν Ἰλιάδα 20.2.

θεῖόν τε ἡγουμένους καὶ ἔμελέτα,
 χορησῶδες· (E) καὶ γὰρ καὶ δὴ καὶ κατεσκευάσεν αὐτόν
 δὴ ὁ λοιμός, ὃν προῦλεγεν, ἀναιρεθῆναι.
 ἐνέσκηψε μὲν ἐς τὰς Ἑλ-
 λησποντιακὰς πόλεις ἀρ-
 ξάμενος, φασίν, ἐκ τοῦ
 Πόντου, προσέπεσε δὲ καὶ τῷ Ἰλίῳ, τῶν δὲ Ἑλλήνων οὐδενὸς ἦψατο καίτοι στρα-
 τοπεδευόντων ἐν γῆ ῥοσούση. (ΣΤ) Πρὸς γὰρ τῇ διαίτῃ καὶ τὰς κινήσεις αὐτῶν ὥδε
 ἐσοφίσατο· καθελκύσας ἑκατὸν ναῦς... (Ζ) Ἐπὶ τούτοις ὁ μὲν ἀριστεία
 ἐστεφανοῦτο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς ἀτίμως τε
 ἤγειτο πρᾶττειν καὶ πανουργίας ὅ,τι εἶχεν ἐπὶ τὸν
 Παλαμῆδην ἔστρεφεν.

Πέρα ἀπὸ τὶς φανερὲς φραστικὲς ὁμοιότητες ἡ θεματικὴ ἀντιστοι-
 χία καὶ ἀλληλουχία εἶναι, μὲ μοναδικὴ ἐξαιρέση τὸ (6), ἀπόλυτη ἀνά-
 μεσα στὰ δυὸ κείμενα: (1) A=α: Ἐμφάνιση λύκων (2) B=β: Ὁ Ὀδυσ-
 σέας προτείνει ἓνα τρόπο νὰ τοὺς ἀντιμετωπίσουν (3) Γ=γ: Ὁ Παλα-
 μῆδης ἀντικρούει τὸν Ὀδυσσεά (4) Δ=δ: Προτείνει συγκεκριμένα μέ-
 τρα κατὰ τοῦ λοιμοῦ (5) E=ε: Οἱ Ἕλληνες ἀποφεύγουν τὴν ἐπιδημία
 (6) ΣΤ—: Καθιερώνονται ναυτικοὶ ἀγῶνες γιὰ τὴν καταπολέμησὴ τῆς
 (7) Ζ=ζ: Οἱ συνέπειες τῆς ἐπιτυχίας γιὰ τὸν Παλαμῆδη.

Ὅρισμένες διαφορὲς, πού προκύπτουν ἀπὸ τὴ σύγκριση, εἴμαστε
 ὑποχρεωμένοι νὰ τὶς ἐξηγήσουμε:

1. Στὸν Ἑρωϊκὸ δὲν ἔχουμε χρονικὴ σύνδεση τοῦ ἐπεισόδιου· στὶς
 Ἀλληγορίες τοποθετεῖται χρονικὰ μετὰ τὴ μάχη τῆς Μυσίας. Ὁ λόγος
 εἶναι ὅτι στὸν Τζέτζη παρουσιάζονται ἐνοποιημένες οἱ δυὸ ἐκστρατεῖες¹,
 ἡ Τευθρανικὴ καὶ ἡ Τρωϊκὴ, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ τοποθετοῦνται στὰ πλαί-
 σια τῆς μιᾶς γεγονότα πού χρονικὰ ἀνήκουν στὴν ἄλλη. Ἐχει ἔτσι ὁ

1. Ὁ Φιλόστρατος ἀκολουθεῖ τὴν παλιὰ παράδοση πού ξεχωρίζει δυὸ ἐκστρα-
 τεῖες, μιὰ τὴν Τευθρανικὴ, πού στὸ πλαίσιο τῆς τοποθετεῖ τὸ μῦθο τοῦ Παλαμῆδη,
 καὶ μιὰ τὴν Τρωϊκὴ, πού στὴν ἀρχὴ τῆς πεθαίνει ὁ Πρωτεσίλαος. Ὁ Τζέτζης, ἀντί-
 θετα, ἀκολουθώντας τὴ βυζαντινὴ παράδοση πού ξέρει μιὰ μόνο ἐκστρατεία, τὴν Τρωϊ-
 κή, ἐνοποιεῖ τὶς δυὸ ἐξορμήσεις καὶ τοποθετεῖ τὸν πόλεμο τῆς Μυσίας καὶ τὸ μῦθο
 τοῦ Παλαμῆδη μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Πρωτεσίλαου. Ἐτσι ὁ Φιλόστρατος ἀναφέρει τὴ
 μάχη τῆς Μυσίας (Ἡρ. σ. 136-160 Kayser) χωρὶς νὰ τὴν συνδέει μὲ τὸ μῦθο τοῦ
 Παλαμῆδη, ἐνῶ ὁ Τζέτζης τὴν τοποθετεῖ στὴν ἴδια περίοδο μὲ τὶς γνωστὲς προσπᾶ-
 θειες τῶν Ἑλλήνων νὰ καταλάβουν τὰ περίχωρα τῆς Τροίας:

Ἐπει δὲ καὶ κατήρξαντο πορθεῖν τὰς περιχώρους,
 ἀνθ' ὧν ὁ Κύκνος πόλεμον τοῖς Ἕλλησι συνῆγεν,
 ἅπαν ἔλθόν τὸ στράτευμα πρῶτον κατὰ Μυσίαν
 συνῆψε πόλεμον βαρὺν ἐν ποταμῷ καίῳ (A 997-1000).

καὶ τὴ συνδέει χρονικὰ μὲ τὸν Παλαμῆδη καὶ τὶς ἐπιτυχίες του:

Ὡς δὲ μετὰ τὸν πόλεμον τοῦτον τὸν τοῦ Τηλέφου... (βλ. πῶς πάνω σ. 416)

ποιητής τῆ δυνατότητα νὰ μιλήσει ἐδῶ γιὰ τὴ μάχη τῆς Μυσίας καὶ νὰ προσδιορίσει μὲ αὐτὴ τὴν εὐκαιρία χρονικὰ τὸ ἐπεισόδιο, ὅπως τὸ ἐπιδιώκει καὶ στὰ ἄλλα (ἐρμηνεῖα τῆς ἔκλειψης, ἐπινόηση τῶν πεσσῶν).

2. Ὁ Τζέτζης παραλείπει τὴν πρόταση τοῦ Παλαμῆδη νὰ ἱκετεύσουν τὸν Ἀπόλλωνα γιὰ νὰ ἀποτρέψει τὸ λοιμό¹. Αὐτὸ εἶναι σύμφωνα μὲ τὸ πνεῦμα τῶν Ἀλληγοριῶν, ὅπου γίνεται προσπάθεια ἀναγωγῆς τῶν θεολογικῶν καὶ μυθολογικῶν στοιχείων σὲ ὀρθολογικά*. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ ὅταν ὁ ποιητής ἀποφεύγει τὴ φράση τοῦ Φιλόστρατου «πᾶν τὸ ἐκ Παλαμῆδους θεῖόν τε ἡγουμένους καὶ χρησμῶδες» (βλ. θέμα ε).

3. Οἱ Ἀλληγορίες δὲν ἀναφέρουν ὅτι ὁ Παλαμῆδης καθιέρωσε ναυτικούς ἀγῶνες ὡς μέτρο κατὰ τοῦ λοιμοῦ. Τὸ ὑποδηλώνουν ὅμως μὲ τὴ φράση «καὶ πλέοις ἐν θαλάσση» (βλ. θέμα δ). Ἡ λεπτομέρεια δὲν προσφέρει οὐσιαστικὴ βοήθεια στὴν ἐξέλιξη τοῦ μύθου, γι' αὐτὸ καὶ παραλείπεται. Δὲν πρέπει νὰ ξεχνοῦμε ἄλλωστε πῶς ὁ Τζέτζης διηγεῖται παράλληλα καὶ Τρωϊκὸ πόλεμο, πράγμα πού δὲ συμβαίνει μὲ τὸ Φιλόστρατο. Ἐνδεικτικὸ εἶναι στὸ σημεῖο αὐτὸ τὸ παρακάτω χωρίο ἀπὸ τὸν Ἑρωϊκὸ (σ. 135.14-20 Kayser): «Τρωϊκὰ δὲ λέγω τὰ τοιαῦτα τὴν τε ἐν Αἰλίδι ξυλλογὴν τοῦ στρατοῦ καὶ καθ' ἓνα τοὺς ἥρωες εἰ καλοὶ τε, ὡς ἄδονται, καὶ ἀνδρεῖοι καὶ σοφοὶ ἦσαν. Τὸν γὰρ πόλεμον, ὃς περὶ τῆ Τροίᾳ ἐγένετο, πῶς ἂν διηγοῖτο μήτε διαπολεμήσας αὐτὸν ἀποθανῶν τε πρῶτος τοῦ Ἑλληνικοῦ παντός ἐν αὐτῇ, φασί, τῇ ἀποβάσει;». — Ἀλλὰ καὶ γενικότερα ἡ διήγηση τοῦ Τζέτζη εἶναι κάποτε πιὸ λιτή.

1. Πβ. καὶ τὸ ἐπείσοδιο τῆς ἔκλειψης (Α στ. 977-987), ὅπου παραλείπεται ἡ πρόταση τοῦ Παλαμῆδη νὰ προσευχηθοῦν στὸν Ἥλιο (Φιλ. Ἑρ. X, 2 σ. 177.22-24 Kayser).

* Ὁ H. Hunger στὸ ἄρθρο του «Allegorische Mythendutung in der Antike und bei Johannes Tzetzes» Jahrbuch der Öst. Byz. Ges. 3 (1954) σ. 48 λέει σχετικὰ: «Εἶναι ὁ παλιὸς τρόπος, πού τὸν ξέρουμε καλὰ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Παλαίφατου, νὰ ἀποκλείεται καθεὶ πού θὰ μπορούσε νὰ φανεῖ σὰν ἀπίθανο ἢ ἄπιστο».